

605.01 PAM GWNEUD COMPOST O DAIL BUARTH?

Pan mae tail buarth yn cael ei storio mae newidiadau yn ei gyfansoddiad cemegol o ganlyniad i drwytholchi a cholli nwyon. Wrth chwalu tail buarth ffres, bydd colli maetholion yn gostwng ei werth fel gwrtaith a gall lygru'r amgylchedd. Nid yw gwneud compost mewn ffordd effeithiol yn golygu gadael y domen i 'bydru', mae angen darparu amodau sy'n hyrwyddo datodiad deunydd organig.

Mae manteision gwneud compost effeithiol, o'i gymharu gyda chwalu tail buarth ffres, yn cynnwys:

- Gall ladd hadau chwyn.
- Yn gostwng cyfaint y tail buarth o hyd at 50%.
- Yn lleihau pathogenau ac arogleuon.
- Yn haws ac yn rhatach i'w chwalu a'i ymgorffori yn y dywarchen.
- Llai o berygl o halogi'r cnwd.
- Cyflyrydd pridd da: yn fwy effeithiol na Thail Buarth.
- Ffynhonnell DO a maetholion.
- Yn lleihau'r risg o lygru cyrsiau dŵr.
- Yn fwy cyfoethog o ran maetholion.

Mae gwneud compost yn rhan o'r drefn ail-gylchu maetholion ar y fferm. Mae yn allweddol i ffermio organig ond gellir ei ddefnyddio yn effeithiol ar ffermydd da byw confensiynol.

Beth yw gwneud compost?

Mae microbau yn bwydo ar ddeunydd organig ac yn pydru gan ollwng gwres, carbon deuocsid a dŵr. Mae hyn yn newid y planhigyn gwreiddiol a'r deunydd anifail i lysieubridd sefydlog gyda llai o gyfaint, ac mae'r gymhareb Carbon i Nitrogen (C:N) yn llai a daw yn gyflyrydd pridd delfrydol.

Sut i wneud compost

Er mwyn i'r microbau compost weithio'n dda mae hi'n hanfodol cael cyflenwad cyson o aer a lleithder a maetholion ddaw o dail a deunydd swmpus eraill fel gwellt.

Dylid ei droi'n rheolaidd i gyrraedd y tymheredd optimwm (70°C) gan ychwanegu dŵr os yw'r domen yn mynd yn sych.

Gorchuddiwch y domen rhag y glaw i leihau dŵr ffo ac i beidio colli maetholion.

Os yw'n cael ei gadw mewn cae, defnyddiwch domenni siâp rhenciau i wella cymhareb arwynebedd y wyneb i'r cyfaint er mwyn gwneud compost effeithiol ac i adael i ddŵr ffo redeg oddi ar y domen.

Mae'n haws gwneud compost o rai deunyddiau na'i gilydd. Gall y rhai sydd â deunydd carbon uchel (C) fel deunyddiau pren, atal eplesu a 'chloi'r' nitrogen (N) yn y tail, ac wedi ei chwalu ar briddoedd. Tail buarth o wartheg yw'r hawsaf i'w wneud yn gompost oherwydd y gymhareb C:N, mandylledd, ei gynnwys lleithder a gwerth maetholion.

Lleoli'r Domen Gompost

Os nad yw'r tail yn cael ei droi yn gompost yn y sied da byw, dylid archwilio'r codau pridd a dŵr a'r rheolau trawsgydymffurfio i sicrhau na fydd dŵr ffo o'r domen yn mynd i gyrsiau dŵr - cofiwch fod dŵr ffo o domenni tail yn cynnwys maetholion gwerthfawr.

Mae compost yn amrywio ac yn dibynnu ar y math o dda byw, a'r math a swm o wasarn

Dadansoddiad Tail:

	DS(%)	N kg/t	cynnyrch L/dydd	cymhareb C:N
Slyri Bwch	6	3	53	20
Tail Buarth	25	25	63	25
Defaid	60	10	n/a	20
Hwch	6	7	7	16
Dofednod (1000)	30	16	115	0.1

Deunydd Gwasarn:

	N%	ratio C:N	
Gwellt	0.7	80	*Mae gan bob math o wasarn gymhareb C:N uwch na thail
Llwch lli	0.24	442	* Pridd mae'r C:N yn 10 i 12.1. Mae Microbau angen y ddau;
Gwair	1.3	32	C am egni N am brotein ac i atgenhedlu
Tail Buarth	3.5	25	* C:N uchel --> N wedi ei gloi
Rhisgl coed	0.14	500	* C:N isel --> N yn cael ei golli fel amonia ac ocsid nitraidd

Gwerth y Compost

Mae gwerth y compost nid yn unig yn y maetholion fel N, P a K, ond oherwydd bod cynnwys llysiubridd y deunydd pridd organig yn uwch. Dim ond ychydig o 'werthoedd safonol' sydd, felly gall dadansoddiadau labordy o gompost fod yn ganllaw defnyddiol ar gyfer y maetholion sy'n cael eu rhoi ar y tir o'r compost.

Gwerthoedd gwrteithiau o ffermydd arddangos organig yng Nghymru gyda gwasarnau compost gwahanol:

	Rhedyn	Brwyn	Gwellt Std (gwartheg)
pH	9.2	8.9	
D%	24	20.7	25
Cyf. N	3.86	4.10	5.9
Cyf. P	1.5	1.8	3.1
Cyf. K	8.1	4.9	6.6
Cyf. Mg	1.1	1.1	1.6
Cyf. S	0.69	0.54	2.3

Tail Ffres neu wedi ei droi yn gompost?

Ystyriwch:-

Defnydd - bydd compost gyda chymhareb C:N is yn llai niweidiol i fywyd y pridd a bydd y llysiubridd sefydlog ynddo yn uwch OND bydd gan dail ffres fwy o faetholion ar gael, yn ychwanegu mwy o ddeunydd organig ond gallai greu diffyg N ble mae N pridd yn isel, bydd yn 40% yn fwy o ran cyfaint ac yn costio mwy i'w symud a'i chwalu

Math o bridd – bydd priddoedd gyda lefelau deunydd organig isel neu wead ysgafn (tywodlyd) yn cael budd o dail sydd wedi ei droi yn gompost da.

Lleoliad – dylech sicrhau fod safle addas i gadw a gwneud compost; os nad oes, yna'r unig ddewis yw ei chwalu yn syth o'r sied

Cadw o dan do – os yw'r tail yn rhy wlyb, neu os yw ar ffurf slyri, nid yw ei droi'n gompost yn ddewis.

RHAGOR O WYBODAETH

Ffoniwch: IGER, Canolfan Datblygu Tir Glas: 01970 823026

Ebost: gttp.iger@bbsrc.ac.uk, Gwefan: <http://www.iger.bbsrc.ac.uk>

Tafleini Gwybodaeth Eraill

604.01 – Cynnwys Maetholion Slyri a Thail

Rheoli pridd a maetholion ar ffermydd organig (ADAS/IGER/HDRA)

Caiff y Ganolfan Datblygu Tir Glas, sy'n seiledig yn IGER, ei rheoli gan Lywodraeth Cynulliad Cymru fel rhan o Cyswllt Ffermio. - GDC/IGER, Plas Gogerddan, Aberystwyth, Ceredigion, SY23 3EB
- Dr Heather McCalman,, Tel: 01970 823026/823058.

